

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม การมีมารยาทในสังคม การแสดงความรับผิดชอบและมีลักษณะความเป็นผู้นำ และการช่วยเหลือผู้อื่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านของไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำวิจัยเรื่องนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ข้อมูลต่างๆ ที่ศึกษาได้เสนอแนะตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. หลักสูตรประถมศึกษา
 - 1.1 จุดหมายของหลักสูตร
 - 1.2 โครงสร้างของหลักสูตร
 - 1.3 แนวดำเนินการ
2. ทักษะทางสังคม
 - 2.1 ความหมายของทักษะทางสังคม
 - 2.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม
 - 2.3 องค์ประกอบของทักษะทางสังคม
 - 2.4 ปัจจัยและวิธีการที่ทำให้เกิดทักษะทางสังคม
 - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
3. การเล่นพื้นบ้านของไทย
 - 3.1 ความหมายของการเล่นและการละเล่น
 - 3.2 ประวัติความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านของไทย
 - 3.3 ความสำคัญของการเล่น
 - 3.4 ประเภทของการละเล่นพื้นบ้านของไทย
 - 3.5 ประโยชน์ของการละเล่นพื้นบ้านของไทย
 - 3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่น

1. หลักสูตรประถมศึกษา

1.1 จุดหมายของหลักสูตร

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และฐานะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง และครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบๆ บ้าน

1.2 โครงสร้างของหลักสูตร

มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และ คณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิต และสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป.5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ ในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่นๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลายๆ กิจกรรมก็ได้

1.3 แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสทำเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และ เน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ
6. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ
8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ชยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

จากจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการประถมศึกษาซึ่งจัดเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคนในประเทศนั้น มีบทบาทและมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล ต่อสังคม และต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามจุดหมาย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จึงได้แบ่งเนื้อหาและโครงสร้างออกเป็นกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งแต่ละกลุ่มประสบการณ์จะรวมเนื้อหาเข้าเป็นหน่วยการเรียนรู้ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า หลักสูตรแบบบูรณาการ ดังที่ บันลือ พลกษะวัน (2524) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักสูตรแบบบูรณาการไว้ตอนหนึ่งว่า "หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหากลมเกลียวกันเป็นเนื้อเดียวกัน การจัดหลักสูตรแบบนี้ไม่ได้คำนึงถึง เนื้อหาแต่คำนึงถึงชีวิต หรือการดำรงชีวิต เพราะสิ่งที่มีจริงในชีวิตมิได้แยกเป็นวิชาๆ แต่ประการใด"

ดังนั้น เป้าหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จึงมุ่งเน้นสอนคนเป็นสำคัญ โดยสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทาเป็น และแก้ปัญหาเป็นอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ตลอดจน

สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ รู้จักช่วยเหลือตนเอง และสังคมส่วนรวมได้ การมุ่งสอนคนจะ
ต้องให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวผู้เรียน และพัฒนาสังคมที่เขาเหล่านั้นอยู่ร่วมด้วย ฉะนั้น เป้าหมาย
ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ต้องการให้บังเกิดเป็นคุณสมบัติ
ต่อผู้เรียน และเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ คือ การพัฒนาทักษะทางสังคม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ทักษะทางสังคม

2.1 ความหมายของทักษะทางสังคม

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของ "ทักษะทางสังคม" ไว้ดังนี้
 นาดยา ภักธแสงไทย (2525) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ว่า เป็น
 ความสามารถในการ

1. ร่วมมือกับผู้อื่นในการทำงานทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย
2. ช่วยเหลือการทำงาน และการอภิปรายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ
3. เป็นผู้นำได้เมื่อจำเป็น และอย่างเหมาะสม

พิบูลศรี วาสนสมลัทธิ (2526) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ 2 ลักษณะ
 ดังนี้

ทักษะทางสังคม ได้แก่

1. ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการมีส่วนร่วมทำงานในกลุ่ม
 สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ในการอภิปรายอันเป็นวิถีทางแห่งประชาธิปไตย เป็นต้น
2. ทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม เป็นความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดี
 การปฏิบัติตนอย่างมีความรับผิดชอบ มีมารยาทเป็นที่ยอมรับของสังคม และเคารพกฎระเบียบของ
 ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สามารถพัฒนาความคิดเห็น ด้วยการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ตลอดจน
 สามารถวางแผนร่วมกับผู้อื่น อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

วารี ธีระจิตร (2534) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

ทักษะทางสังคม หมายถึง การรู้จักอยู่ร่วมกันและทำงานด้วยกัน รู้จักการให้และการรับ
 การรู้จักความรับผิดชอบ รู้จักผลัดเปลี่ยนเวร รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น และมีความสำนึกต่อ
 สังคม อันได้แก่ การอยู่ร่วมกันในสังคมและการรู้สึกที่ดีต่อสังคม เป็นต้น ส่วนความหมายอีก
 แห่งหนึ่งของทักษะทางสังคม คือ ทักษะที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมสามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และเป็นประโยชน์แก่สังคมนั้นๆ

จาโรลิมек (Jarolimek, 1977) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ 3 ประการ คือ

1. การอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับ การนับถือในสิ่งที่ถูกต้องของผู้อื่นและการอยู่ร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้
2. การรู้จักควบคุมตนเองและรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง
3. การแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่น

จากความหมายของทักษะทางสังคม พอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคม หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันในลักษณะของกลุ่มหรือในสังคมได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ด้วยการรู้จักบทบาทของผู้นำและบทบาทของสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของกลุ่มหรือสังคม ทักษะทางสังคมได้จากการเรียนรู้และสามารถฝึกฝนจากประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญได้ถ้าปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้อง

2.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่จะทำให้นักเรียนแต่ละคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมมีความสามารถในการทำงานร่วมกันและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีผู้ให้ความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

นาดยา ภักธแสงไทย (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมในการพัฒนาทักษะในวิชาสังคมศึกษาไว้ตอนหนึ่งว่า "ผู้เรียนอาจจะไม่ได้รับประโยชน์จากการแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสมาชิกในกลุ่มย่อย ถ้าผู้เรียนขาดทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาความคิด ด้วยการมีปฏิกริยาร่วมกันในกลุ่ม"

รัตนา ตุงคสวัสดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ฉะนั้นครูจะต้องสอนด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมมีทักษะทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทักษะในการพัฒนาทางสังคม ทักษะในการมีส่วนร่วม และทักษะสั่งจการส่วนบุคคล ย่อมจะทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ และถ้าทักษะเหล่านั้นเป็นทักษะที่คนในสังคมใช้กันอยู่เสมอ การสอนและการเรียนรู้ทักษะดังกล่าวก็เป็นไปอย่างธรรมดา ไม่เกิดปัญหา แต่ทักษะดังกล่าวเป็นทักษะที่จะต้องมีการฝึกฝนกันโดยเฉพาะจากครูผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อความเจริญงอกงามทางอารมณ์ ร่างกาย และความงาม การตอบสนองทางสติปัญญา ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคม

วีณา วโรตมะวิชัย (2530) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่มีผลโดยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถในการทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์มาก เพราะเหตุว่าจะมีผลต่อการที่คนๆ หนึ่งติดต่อกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ทักษะทางสังคมจะทำให้มนุษย์มีความสุขความมั่นคง เพราะถ้ามีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไม่มีสุขแล้ว ชีวิตก็คงเต็มไปด้วยความขมขื่น ความอ้างว้าง โดดเดี่ยว และความไม่ไว้ใจ . . .

จอยส์ (Joyce, 1972) ได้ให้ความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ในเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษา 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

ความสำคัญด้านสังคม เป็นการมุ่งเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคม เช่น รู้จักพัฒนาสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้ดีขึ้น ในการศึกษาเรื่องนี้จะต้องเน้นหนักในเรื่องของการฝึกฝนทักษะส่วนบุคคลไม่เฉพาะเตรียมรับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีให้แก่นานาคด้วย

ความสำคัญด้านส่วนบุคคล เป็นการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถเข้าใจชีวิต สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียนได้

จากความสำเร็จของทักษะทางสังคม พอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคมมีส่วนช่วยพัฒนา บุคคลและสังคม ต่อบุคคลได้แก่การที่ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น ตลอดจน จินนาไปใช้แสวงหาความรู้ใหม่ด้วย ต่อสังคมได้แก่การที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้และพัฒนาให้เจริญ งอกงามยิ่งขึ้น

2.3 องค์ประกอบของทักษะทางสังคม

ได้มีผู้แยกองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้แตกต่างกันดังนี้

นาดยา ภักธแสงไทย (2525) ได้อธิบายส่วนประกอบของทักษะทางสังคมแต่ละ ทักษะดังต่อไปนี้

1. การวางแผนร่วมกับผู้อื่น
2. การมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ
3. การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
4. การสนองตอบอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น
5. การเป็นผู้นำการอภิปราย
6. การแสดงความรับผิดชอบ
7. การช่วยเหลือผู้อื่น

เอมจันทร์ สุรินทร์วงศ์ (2526) ได้แบ่งทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ร่วมมือกับผู้อื่นในการทำงานในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย
2. ผลิตผลงานให้แก่กลุ่มได้ และสามารถอภิปรายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ร่วมงานกับผู้อื่นในกลุ่ม เพื่อความสำเร็จของผลงาน
4. สามารถช่วยเหลือและแก้ปัญหากิจการของกลุ่มเมื่อเกิดปัญหา
5. มีวิสัยใจสมาชิกในกลุ่มมาที่มั่นคงต่อการประกอบกิจการ
6. สามารถแก้ปัญหาขัดแย้งในระหว่างกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลดี
7. เป็นผู้นำกลุ่มได้ เมื่อจำเป็นและเป็นไปได้อย่างเหมาะสม

จาโรลลิเมก (Jarolimek, 1967) ได้แยกทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ
2. ทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
3. ทักษะในการยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น
4. ทักษะในการควบคุมตนเอง
5. ทักษะในการมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่
6. ทักษะในการรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น
7. ทักษะในการวางแผน
8. ทักษะในการเป็นผู้ผู้นำ
9. ทักษะในการแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย
10. ทักษะการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

จากองค์ประกอบของทักษะทางสังคม พอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคมเกิดจากการที่คนได้มีปฏิสัมพันธ์กันนับตั้งแต่การใช้ชีวิตร่วมกัน ตลอดจนการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วยทักษะทั้ง 6 ด้าน คือ การเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม การมีมารยาทในสังคม การแสดงความรับผิดชอบและมีลักษณะความเป็นผู้นำ และการช่วยเหลือผู้อื่น

2.4 ปัจจัยและวิธีการที่ทำให้เกิดทักษะทางสังคม

ในการพัฒนาทักษะทางสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน ตลอดจนถึงวิธีการต่างๆ ดัง ได้กล่าวต่อไป

กรมวิชาการ (2533) ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสอนตามแนวของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งการสอนตามแนวทางนี้จะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมของผู้เรียน ดังที่ได้เสนอไว้ในคู่มือครูดังนี้

1. สอนครบทุกเรื่องทุกกลุ่มตามโครงสร้างของหลักสูตร
2. สอนทั้งเนื้อหาและกระบวนการ นั่นคือสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
3. เด็กเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับการแสดง โดยให้โอกาสเด็กได้แสดงกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการอภิปราย บรรยาย สาธิต ทดลอง รายงาน ค้นคว้า และใช้อุปกรณ์การสอน
4. เรียนเพื่ออยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันเป็นธรรมชาติของคน เมื่ออยู่ร่วมกันคนเราต้องคิดร่วมกัน แก้ปัญหาและประเมินผลงานร่วมกัน กิจกรรมการเรียนจึงควรทำเป็นกลุ่ม คือ ให้เด็กได้ร่วมกันคิด ร่วมกันช่วยเหลือกัน
5. สอนคนไม่ซ้ำสอนหนังสือ คือ สอนและฝึกอบรมให้คนมีความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ โดยใช้หนังสือ อุปกรณ์และกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสม

สุมน อมรวิวัฒน์ (2526) ได้ให้รายละเอียดลักษณะของกิจกรรมการสอนที่ดี ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสอนทักษะทางสังคมได้ ดังนี้

1. ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน
2. ควรเร้าให้ผู้เรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน
3. ควรให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน
4. ควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองแก่นักเรียน
5. ควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนานและเป็นกันเอง

พิบูลศรี วาสนาสมลิตี (2526) ได้กล่าวถึงการพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการมีมนุษยสัมพันธ์อันราบรื่นนั้น นักเรียนควรได้รับการฝึกหัดให้มีความสามารถในทักษะย่อยๆ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. ความสามารถที่จะรู้สึกเห็นใจผู้อื่น เช่น รู้ถึงความต้องการ ปัญหาและความมุ่งหวังของผู้อื่น และมองเห็นสิ่งต่างๆ เหมือนอย่าง queผู้อื่นมองเห็นและเข้าใจ ครูอาจสังเกตได้จากพฤติกรรมที่นักเรียนแต่ละคนแสดงออกในแง่ของหลักการ ความเชื่อ ความคิดเห็นอย่างระมัดระวัง ไม่ให้กระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้อื่น การแสดงท่าที่เป็นมิตรต่อผู้อื่นและเต็มใจช่วย

เหลือตามสมควร

2. ความสามารถในการสำรวจความรู้สึก ค่านิยม ความสามารถและจุดอ่อนของตนเองอย่างจริงจัง ซึ่งครูจะสังเกตได้จากพฤติกรรมต่อไปนี้ของนักเรียน คือ การเสนอความคิดเห็นของตนแล้วยอมรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นโดยดี การพิจารณาข้อผิดพลาดของตนเองโดยไม่โยนความผิดให้แก่ผู้อื่น และการยอมรับมอบหมายหน้าที่การงานหลังจากได้พิจารณาความสามารถและความเหมาะสมของตนแล้ว อย่างรอบคอบ

3. ความสามารถที่จะ เข้าใจคนในฐานะ เอกัตบุคคลไม่ใช่ฐานะ พวกห้องของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทักษะนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานกับบุคคลต่างๆ ที่ไม่ใช่พวกเดียวกันและมีภูมิหลังแตกต่างกันได้ และพร้อมที่จะสร้างความเป็นมิตรให้กับทุกๆ คนโดยไม่ถือคติต่อลักษณะภายนอกเชิงกริยา ท่าทาง การแต่งกาย ผิวและความเชื่อถือของบุคคลเหล่านั้น

4. ความสามารถที่จะ ชั่งน้ำหนักระหว่างข้อเท็จจริงกับความรู้สึก ระหว่างสติปัญญากับอารมณ์ซึ่งจะแสดงให้เห็นเป็นพฤติกรรมดังนี้คือ การยอมรับว่าปัญหาทั้งหลายของมนุษย์มีแก้ไขได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เสมอไป แต่ก็สามารถแยกแยะปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ด้วยข้อมูลและพร้อมกันนั้นก็พิจารณาถึงความรู้สึกและอารมณ์ประกอบกันด้วย ผู้เรียนยังสามารถจะคาดการณ์ได้ว่าผลสืบเนื่องของการคิดกับปัญหาของตนนั้นจะเป็นเช่นไร

5. ความสามารถร่วมทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสมาชิกของกลุ่ม นักเรียนที่มีพัฒนาการทางทักษะนี้จะมีพฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ดังนี้คือ ยอมรับและใช้ประโยชน์จากการร่วมมือของผู้อื่น โดยทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกว่าความร่วมมือของเขาเป็นสิ่งที่มีความค่า และเป็นที่ต้องการพร้อมกันนั้นก็แสดงความเชื่อมั่น และความเป็นเอกภาพของคนที่จะร่วมมือกับผู้อื่นทั้งในฐานะ ผู้ตามและผู้นำที่เคารพต่อกฎเกณฑ์และข้อตกลงของกลุ่ม

สิริวรรณ ศรีพหล (2526) ได้เสนอกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้ว่า "การพัฒนาทักษะทางสังคมควรเน้นกิจกรรมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่ใช่ เช่น การอภิปราย การร่วมกันทำโครงการ การสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถามคำถาม การจัดนิทรรศการ เป็นต้น . . ."

พสุติ กุฎอินทร์ และคณะ (2526) ได้เสนอหลักการพัฒนาลักษณะนิสัยทางสังคมไว้ดังนี้

1. การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ครูจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กเพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก แม้ว่าเด็กจะไม่สามารถพัฒนาลักษณะนิสัยต่างๆได้อย่างสมบูรณ์ แต่เด็กก็สามารถพัฒนาเจตคติที่ดีและมีพฤติกรรมที่ขี้อึงถึงการมีลักษณะนิสัยนั้นๆ ในระดับของเด็กเอง เด็กจะเรียนรู้ได้จากการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ขณะที่เด็กเล่นกับเพื่อนๆ เด็กจะค่อยๆ เรียนรู้เรื่องการผลัดกันเล่นของเล่น กติกาในการเล่น ตลอดจนบทบาทในการเล่น เป็นต้น

2. การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีต้องอาศัยการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ติดเป็นนิสัย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรจะช่วยทำให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ ดูแลให้ปฏิบัติตามเคยชิน และตักเตือนหรือหาวิธีแก้ไขโดยทันทีเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เพราะลักษณะนิสัยที่ดีนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยการให้ท่องจำหรือการฝึกเพียงครั้งเดียว

3. การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีควรจะผสมผสานอยู่ในกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กจึงควรมีการสอดแทรกลักษณะนิสัย ค่านิยม คุณธรรมต่างๆ อย่างผสมกลมกลืนในมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่เด็กจะได้รับตลอดระยะเวลาในช่วงวัยนี้

4. การวางแผนการจัดประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีของเด็กจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ลักษณะสังคมที่เด็กอยู่ใกล้ชิด ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ความต้องการของเด็ก และพิจารณาปรับกิจกรรมให้เหมาะสมเพื่อพัฒนาเด็ก สำหรับเด็กที่มีปัญหาพิเศษซึ่งอาจมีสาเหตุจากตัวเด็กเองหรือจากสิ่งแวดล้อมจะต้องหาวิถีทางที่เหมาะสมในการช่วยเหลือเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีมโนคติที่ดีเกี่ยวกับตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อสังคมที่เด็กใกล้ชิด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ภายในสังคมได้อย่างเป็นสุข

5. ความสำเร็จในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กอยู่ที่บทบาทและความร่วมมือของผู้ปกครองและครู เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ผู้ปกครองและครูต้องมีความเข้าใจเด็กให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรีตามสมควร ให้กำลังใจและยกย่องชมเชยเด็กเมื่อเด็กแสดงออกซึ่งลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ และจะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

อาาไพ สุจริตกุล และคณะ (2527) ได้เสนอกลวิธีสอนจริยศึกษาและการสอนสอดแทรกจริยธรรมด้วยเทคนิคต่างๆ 11 ประการ ซึ่งเทคนิคดังกล่าวนี้สามารถจะนำมาใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมได้ คือ

1. การرایซ์สถานการณ์จำลอง เป็นการจำลองสถานการณ์หรือสภาพการณ์ขึ้นให้เหมือนหรือใกล้เคียงความจริงหรือเป็นตัวแทนของความจริง แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์หรือสภาพการณ์นั้น ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์จริง
2. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นการสอนที่มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัดกระบวนการเรียนการสอน มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ ส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น
3. การโต้ว่าที่ธรรมะ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของบุคคลสองฝ่าย ซึ่งมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน อาศัยการหาเหตุผลและหลักการต่างๆ มาสนับสนุนหลักการหรือความคิดเห็นของตน โดยใช้อาาพิทศิปหรือศิลปะของการพูดโน้มน้าวใจเป็นสำคัญ
4. การเล่านิทาน เป็นวิธีการที่ผู้ใหญ่จะแทรกความคิดและค่านิยมอันดีงามเข้าไปสู่จิตใจเด็ก การฟังเรื่องจากนิทานจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณและโทษของการกระทำโดยส่งผ่านตัวละครของเรื่องออกมาสู่เด็ก จะช่วยให้เด็กรู้จักวิเคราะห์ และเข้าใจประเด็นที่เขาควรจะได้รับและปฏิบัติตามได้อย่างดีที่สุด
5. เกมและการละเล่นเสริมคุณธรรม เป็นทั้งกิจกรรมและวิธีการที่สร้างเสริมประสบการณ์ให้ผู้เล่นได้เรียนรู้ รับรู้ เกิดความคิดความเข้าใจ ได้สนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ดี เครียด ได้ปรับตัวเข้ากับหมู่คณะ และยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เล่นมีความเจริญทางจิตใจและคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม
6. การสร้างและการใช้หุ่น เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน ได้แสดงออกตามความสามารถ ผักกาดประดิษฐ์หุ่นขึ้นเอง การทำงานร่วมกัน ผักกาดหน้าทีและความรับผิดชอบ เด็กๆ จะได้เรียนรู้จากการกระทำในการแสดงหุ่นของตน

7. การใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ให้นักเรียนแสดงออกตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง จะช่วยทำให้นักเรียนทราบว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรในสถานการณ์นั้น ซึ่งเมื่อนำมาอภิปรายแล้วจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความรู้สึกและการกระทำของคนนั้นๆ

8. การใช้เพลงประกอบการสอน เป็นการสอนที่ทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานกับบทเรียน ผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ ตลอดจนได้รับความรู้ โดยเฉพาะเนื้อหาของเพลงที่เข้าใจได้รวดเร็ว และจดจำเนื้อหาได้แม่นยำ

9. การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนโดยใช้เรื่องที่เกิดขึ้นจริงหรือเรื่องเล่าสืบต่อกันมา กำหนดขึ้นมาใช้ประกอบการสอนโดยมีประเด็นปัญหา ทำให้ผู้เรียนคิด ค้น อภิปราย ถกเถียง เพื่อสร้างเสริมให้มีการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ การให้เหตุผลและมีแนวทางในการแก้ปัญหา

10. เทคนิคการประชุมกลุ่ม เป็นการสอนที่ให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มย่อยมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่ ผลสรุปของการประชุมย่อยจึงเป็นความคิดเห็นของการประชุม เทคนิคการประชุมกลุ่มที่นำมาใช้ เช่น เทคนิควนรอบวง เทคนิคระดมสมอง และเทคนิคเสียงหึ่ง 6-6

11. กิจกรรมเรียงความด้วยปากเปล่า เป็นการแต่งหรือเล่าเรียงความโดยใช้วิธีพูดแทนวิธีการเรียงความ ทำให้นักเรียนคนแรกพูดนำขึ้นก่อนหนึ่งประโยค นักเรียนคนที่สองก็ต่อและคนต่อไปจะเรียงความโดยพูดย่อๆ กันไปจนจบ

ทิศนา แคมมณี และคณะ (2528) ได้อธิบายถึงทักษะการทำงานกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้ 8 ประการดังนี้

1. ทักษะการวางแผนงาน ทั้งผู้นำและสมาชิกต้องร่วมกันวางแผนภายใน การนำและควบคุมของผู้นำกลุ่ม แบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

1.1 กำหนดจุดประสงค์ของงาน หรือกิจกรรมในกลุ่ม ซึ่งต้องเป็นจุดประสงค์ที่ดี คือมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ และสามารถสังเกตเห็นผลได้

1.2 จัดทำเค้าโครง หรือโครงสร้างของงานอย่างคร่าวๆ

1.3 กำหนดวิธีทำงานที่สมาชิกทุกคนรับทราบ

1.4 มีการมอบหมายงานให้สมาชิกทุกคนรับทราบ

1.5 กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบการทำงาน

1.6 กำหนดแนวทางกว้างๆ ในการประเมินผล

2. ทักษะการสื่อความหมาย กระบวนการสื่อความหมายที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้พูด ผู้ฟัง และสื่อ ดังนั้นสมาชิกทุกคนจะต้องมีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะการพูด ทักษะการฟัง ทักษะการเขียน และทักษะการอ่าน สำหรับทักษะการพูดและทักษะการฟังนั้น สำคัญและจำเป็นมากในการทำงานกลุ่มไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมใดๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอภิปราย สมาชิกจำเป็นต้องใช้อย่างมากและตลอดเวลา เพราะการอภิปรายมักเป็นกระบวนการ เน้นเรื่องการพูด การฟัง เพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและเหมาะสม

ทักษะการพูดที่ดีของสมาชิกกลุ่ม คือ ต้องสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ใช้ภาษาถูกต้อง และชัดเจน มีลำดับขั้นตอนที่ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย การพูดต้องคำนึงถึงวัย พื้นฐาน ประสบการณ์ของผู้ฟัง และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถามจนมีความเข้าใจตรงกัน

ทักษะการฟังที่ดีของสมาชิกกลุ่ม คือ ต้องมีสมาธิในการฟัง มีความตั้งใจ สนใจ และสามารถจับใจความทุกประเด็นทุกตอนได้โดยไม่วิเคราะห์ ประเมินผล จนกว่าจะรับฟังข้อความจนจบและซักถามเพื่อให้เข้าใจตรงกันกับผู้พูด

ทักษะการเขียนของสมาชิก เป็นทักษะที่สำคัญ ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มและเลขานุการกลุ่ม ต้องสามารถสรุปประเด็นได้ชัดเจน รัดกุม และเข้าใจง่าย แต่ได้ความครบบริบูรณ์

3. ทักษะการจูงใจ ระหว่างมีการทำงานหรืออภิปรายกลุ่ม บรรยากาศของการทำงานเป็นปัจจัยที่สำคัญ เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน กล่าวชมเชยและติเพื่อก่อให้แก่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนควรมีทักษะการจูงใจอื่นๆ ได้แก่ การใช้คำพูดและท่าทางอย่างมีนวล การพูดด้วยหลักการและเหตุผลไม่ใช้การบังคับข่มขู่ มีความจริงใจต่อกัน ตลอดจนรู้ลักษณะการให้คำติชมที่เหมาะสมถูกต้องแก่กันและกัน

4. ทักษะการตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจ เป็นทักษะที่สำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานตลอดจนการทำงาน เพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายที่กำหนด แจนีส และแมนน์ (Janis and

Mann, 1982) ได้สรุปกระบวนการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมี 7 ขั้นตอนดังนี้

- 4.1 พยายามศึกษาเรื่องที่จะตัดสินใจที่สามารถเป็นไปได้อย่างละเอียดรอบคอบ
- 4.2 พยายามสำรวจเป้าหมายและคุณค่าที่เกิดจากการตัดสินใจเรื่องนั้นๆ
- 4.3 พยายามชั่งน้ำหนักระหว่างคุณค่า และข้อเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการตัดสินใจเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- 4.4 พยายามค้นคว้าเรื่องราวข้อมูลใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประเมินผลของการเลือก
- 4.5 พยายามทำความเข้าใจอย่างถูกต้อง เกี่ยวกับข้อมูลใหม่ที่ได้มาเพื่อสามารถพิจารณาตัดสินใจ
- 4.6 สืบหาข้อดี ข้อบกพร่องครั้งสุดท้ายก่อนทำการตัดสินใจ
- 4.7 จัดทำรายละเอียดสำหรับการนำเรื่องที่ได้รับการตัดสินใจไปใช้ และต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษในการวางแผนการทำงาน เพราะอาจมีข้อเสี่ยงต่างๆ เกิดขึ้นได้มากมาย

5. ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง หมายถึง สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในตัวเอง เมื่อบุคคลจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน หรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลเมื่อมีความคิดเห็นหรือความต้องการแตกต่างกัน โดยที่คู่กรณีไม่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้

วิธีการพื้นฐานของการแก้ปัญหาความขัดแย้งมี 3 วิธี คือ

5.1 ยุทธวิธีแบบแพ้-ชนะ การแก้ปัญหาแบบนี้มักจะยุติลงที่ว่า ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแพ้ ส่วนดีของวิธีนี้คือ ผู้ชนะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ การตัดสินใจเป็นไปอย่างเด็ดขาด ไม่มียืดเยื้อ ถ้าคู่กรณียอมรับ ข้อเสียคือถ้าคู่กรณีไม่ยอมรับจะเกิดความรู้สึกไม่พอใจ ชิงชัง หรือถึงกับเคียดแค้น

5.2 ยุทธวิธีแบบแพ้-แพ้ การแก้ปัญหาแบบนี้คือ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างไม่ทำตามที่ต้องการ มักจะใช้วิธีอ้อมๆกัน หรืออาจหาคนกลางช่วยตัดสิน ซึ่งอาจออกมาเป็นแบบแพ้-แพ้ หรือ แพ้-ชนะ ก็ได้

5.3 ยุทธวิธีแบบชนะ-ชนะ คือการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ตามที่ตนต้องการโดย

วิธีการร่วมมือกันแก้ปัญหาและพยายามหาวิธีที่จะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายบรรลุผลสำเร็จ ไม่มีฝ่ายใดแพ้ฝ่ายใดชนะ

6. ทักษะการแก้ปัญหา เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การรวมกันแก้ปัญหาเป็นกลุ่มนั้นต้องประสบความสำเร็จมากกว่าการแก้ปัญหาเพียงคนเดียว วิธีการแก้มีหลายแนวทาง แต่การแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยวิธีการที่มีระบบระเบียบดังนี้

วิธีการแก้ปัญหของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey's Method) ประกอบด้วย

1. กำหนดขอบเขตของปัญหาให้แน่นอน
2. วิเคราะห์ปัญหา
3. ตั้งสมมุติฐานอย่างมีหลักการและเหตุผล
4. ระดมสมอง เพื่อหาคำตอบที่ถูกต้อง เหมาะสมที่สุดจากสมมุติฐานที่ตั้งไว้
5. ตัดสินใจนำคำตอบนั้นไปใช้ในการทำงาน

7. ทักษะการประเมินผลการทำงานกลุ่ม การประเมินผลงานนั้นพิจารณาได้ทั้งคุณภาพของงานที่ปรากฏ และคุณภาพของผู้ร่วมงาน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีอิทธิพลต่อกัน ผู้ร่วมงานมีคุณภาพดีจะได้งานที่คุณภาพดี ถ้าผู้ร่วมงานไม่ดีก็จะส่งผลต่อคุณภาพของงานให้ไม่ดี หลักการประเมินผู้ร่วมงานซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดด้อยของสมาชิก กำจัดข้อบกพร่องออกไป

หลักการประเมินงานมีดังนี้

- 7.1 พิจารณาว่าผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใดหรือไม่อย่างไร
- 7.2 งานที่ได้นั้นมีคุณภาพดีพอหรือยัง
- 7.3 การทำงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดเพียงใด

8. ทักษะการนำเสนอผลงาน การนำเสนอผลงานเป็นขั้นตอนสุดท้าย เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวตลอดจนวิธีการต่างๆ ไปยังผู้ฟัง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและกรรมวิธีที่สามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เข้าใจอย่างชัดเจน และรวดเร็ว ผู้เสนอผลงานอาจเป็นผู้นำกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มหรือทั้งสองฝ่ายโดยมีทักษะที่จำเป็น 2 ประการ

8.1 ทักษะการเร้าความสนใจ เป็นการเร้าความสนใจผู้ฟังโดยใช้ท่าทางประกอบการพูด เช่นการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ศีรษะ ผงกศีรษะเมื่อยอมรับ สั่นศีรษะเมื่อต้องการปฏิเสธ ตลอดจนการทรงตัวของผู้เสนอรายงานอย่างพอเหมาะ

8.2 ทักษะลีลาการพูด หมายถึงการใช้น้ำเสียง ต้องมีหนักเบา เสียงสูง เสียงต่ำ เสียงดัง พูดเร็วพูดช้าโดยมีจังหวะในการพูด มีการเน้นคำพูดที่ต้องการให้ผู้ฟังสนใจเป็นพิเศษ เช่นการพูดเสียงหนักแน่นหรือกล่าวซ้ำ และสิ่งสำคัญที่สุดคือภาษาพูดต้องชัดเจน รัดกุม เข้าใจง่ายและมีลำดับขั้นตอน

นอกจากนี้ในปี 2528 ทิศนา ขัมมณี และคณะ ยังได้พัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนประถมศึกษาชั้น ซึ่งนับว่าเป็นทักษะทางสังคมประการหนึ่ง คือ ได้ผสมผสานหลักการสอนทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย เข้าด้วยกัน โดยมีมุ่งหวังที่จะพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มให้เด็ก เพื่อให้ถึงขั้นการเป็นลักษณะนิสัย กล่าวคือ ได้ดำเนินการฝึกเด็กให้ครบองค์ประกอบทั้ง 3 อันได้แก่

1. การช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่จะฝึกโดยผ่านกระบวนการรับรู้ การตอบสนอง และการเห็นคุณค่า ตามหลักของการสอนด้านจิตพิสัย
2. การช่วยให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะฝึก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ถึงสิ่งที่จะฝึกถึงขั้น "เข้าใจ" เป็นอย่างน้อยตามหลักการสอนด้านพุทธิพิสัย
3. การช่วยให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติบ่อยๆ จนเกิดความชำนาญตามหลักการสอนด้านทักษะ-พิสัย และจิตพิสัย

ทิศนา ขัมมณี และคณะ (2531) กล่าวว่า หากผู้เรียนมีองค์ประกอบเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ หากเห็นคุณค่า แต่ทำไม่ได้ก็ไม่เกิดประโยชน์ หากเห็นคุณค่าและมีการฝึกปฏิบัติแต่ขาดความรู้ความเข้าใจ ก็จะทำให้การปฏิบัติไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร หากมีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติได้ แต่ไม่เห็นความสำคัญของสิ่งที่ทำก็จะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงถ้าทำได้ และจะเป็นการยากที่จะพัฒนาให้เกิดลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

จากหลักการดังกล่าว ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้จัดรูปแบบออกมาเป็นลักษณะกิจกรรม 2 ประเภท ซึ่งสามารถใช้ควบคู่กันอย่างเป็นระบบระเบียบ คือ

1. กิจกรรมสอน คือ กิจกรรมที่ประกอบไปด้วยกระบวนการสอน วิธีการสอน

และเทคนิคการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน

2. กิจกรรมฝึก คือ กิจกรรมที่ประกอบไปด้วยกระบวนการฝึก วิธีการฝึกและเทคนิคการฝึก เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติในเรื่องที่ได้เรียนรู้ไปแล้วในกิจกรรมสอนอย่างต่อเนื่องหรือซ้ำบ่อยๆ

กิจกรรมทั้ง 2 ประเภทนี้ จะใช้ควบคู่กันอย่างเป็นระบบระเบียบ อันจะเป็นผลให้เด็กได้ฝึกงานสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนชำนาญ (ทิศนา แคมมณี และคณะ ,2531)

สุนทร จันทศรี (2528) ได้เสนอขั้นตอนในการเตรียมบทเรียนสำหรับการพัฒนาทักษะทางสังคมศึกษาแก่ครูไว้ 3 ขั้นตอน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมดังต่อไปนี้

1. ตัดสินใจว่าจะสอนทักษะอะไร
2. ค้นหาทักษะที่จะเป็นในการสอนให้แก่นักเรียนแต่ละคน โดยการทดสอบและสังเกต

อย่างไม่เป็นทางการ

พิจารณาว่าปัจจุบันนักเรียนมีความสามารถในแต่ละทักษะอย่างไร

พิจารณาว่าจะพัฒนาทักษะให้เกิดขึ้นได้แค่ไหนในอนาคต

3. เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม ซึ่งมีคำแนะนำดังต่อไปนี้

3.1 ต้องมีการจูงใจนักเรียน

นักเรียนจะทำได้ดีถ้ามีความต้องการที่จะทำ ดังนั้นจึงต้องมีการจูงใจนักเรียน เมื่อเริ่มต้นบทเรียนเพื่อที่จะพัฒนาทักษะนั้นโดยวิธีการต่อไปนี้

แสดงให้เห็นว่าทักษะนั้นจะช่วยเขาประสบความสำเร็จในการเรียนได้อย่างไร

ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งจุดมุ่งหมาย สำหรับการพัฒนาทักษะของตน

3.2 นักเรียนจะต้องเข้าใจในสิ่งที่ครูหวังจะทำให้เกิดการเรียนรู้

นักเรียนจะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เป็นมาตรฐานไว้คอยตัดสินใจว่าจริงกัวหน้าของตน ตัวอย่างหรือแม่แบบจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจสิ่งที่จะต้องทำให้สำเร็จ

3.3 นักเรียนจะต้องปฏิบัติทักษะนั้นด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะนั้น

3.4 นักเรียนจะต้องเรียนรู้ทักษะนั้นอย่างถูกต้องขั้นตอน

3.5 นักเรียนจะปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นเมื่อเห็นผลงานของตน

การฝึกทักษะจะได้ผลดีขึ้นอยู่กับความปรารถนาที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น และควรมีโอกาสได้เห็นผลงานของตน ดังนั้นการประเมินผลบ่อยๆ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้นักเรียนปรับปรุงการทำงานของตนให้ดีขึ้น

3.6 การประเมินผลอาจทำได้หลายอย่าง อาจทำได้โดยครู เพื่อนร่วมชั้น และตัวนักเรียนเองโดยวิธีประเมินรายการมาตรฐานและกระบวนการ (checklist of standards and procedures)

3.7 การประเมินควรเป็นไปทางส่งเสริมนักเรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อที่จะได้ทราบว่าสิ่งที่เขาทำไปนั้นผิดหรือถูกอย่างไร จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

3.8 นักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ต่างๆ อย่าง กว้างขวาง เพื่อสนับสนุนให้เกิดทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต้องนำไปใช้ทั้งในและนอกห้องเรียน

3.9 นักเรียนจะต้องได้พัฒนาทักษะไปตามระดับขั้นตั้งแต่ต้นไปอย่างง่ายๆ สู่ขั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ

วารี กิระจิตร (2534) ได้ให้แนวการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคมไว้ว่า . . . ผู้สอนควรระลึกอยู่เสมอว่า สังคมของเราเป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ดังนั้นควรให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้โดยจัดให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้มากที่สุด ผู้สอนและผู้เรียนควรจะได้นำไปปฏิบัติ กระทำ ฝึกฝน และแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยการให้ผู้เรียนสามารถฟัง อ่าน วิเคราะห์ แก้ปัญหา และแสดงวิธีแก้ปัญหานั้นได้อย่างดีและอย่างมีเหตุผล

จอยส์ (Joyce, 1979) ได้กล่าวถึงการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้ว่า

ในการพัฒนาทักษะทางสังคมจะต้อง เป็นไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องตลอดกันไป การพัฒนาแต่ละขั้นจะมีความสำคัญต่อกัน โดยเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่ม การร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน

ซึ่งมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

1. มีประสบการณ์ในการตัดสินใจด้วยตนเองอย่างไร
2. ระยะเวลาในการร่วมกลุ่มนานมากน้อยเพียงใด
3. จะแสดงความรู้สึกความปรารถนาด้วยมารยาทอันควรได้อย่างไร
4. มีมารยาทในการพูดสิ่งสำคัญได้อย่างไร
5. รับฟังคนอื่นพูดด้วยมารยาทอันควรได้อย่างไร
6. จะแบ่งปันการใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างไร
7. เป็นผู้ปฏิบัติตามที่ดีได้อย่างไร
8. จะเสนอความรู้อะไรบ้างต่อกลุ่ม หรือแสดงถึงความสำเร็จ, การยอมรับ และเป็นหน้าที่ต่อปัญหาหรืออุปสรรคของกลุ่ม
9. ปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มอะไรบ้าง ตามความสามารถ วัย และระดับความรู้ตลอดจนความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากแนวคิดในการพัฒนาทักษะทางสังคมสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยทักษะย่อยๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ครูผู้สอน ควรจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ และเน้นการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้มากที่สุด และควรได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีการผสมผสานกันในทุกบทเรียน และอีกประการหนึ่งคือ ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

สกล เทียงแท้ (2525) ได้ศึกษา ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน พบว่าการอภิปรายและกิจกรรมการสอนสามารถยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เข้าฝึกให้สูงขึ้นได้อย่างแท้จริง และประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอภิปรายในหมู่เพื่อนนั้น คือ ทำให้เด็กคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ช่วยให้เกิดความสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีสุข รู้จักและเห็นความจำเป็นที่จะ

ต้องทำงานกลุ่ม

ยุพดี กะจะวงศ์ (2526) ได้ศึกษา ทรรศนะของนักสังคมวิทยาไทยต่อการจัด
 ประสบการณ์ในการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2534 พบว่า ประสบการณ์ที่จำเป็นต้องจัด
 ให้กับเด็กในการศึกษาภาคบังคับประการหนึ่งคือ ทักษะทางสังคม กล่าวคือ ในด้านการเรียน
 การสอนในอนาคตที่ควรจัดในหลักสูตรประถมศึกษาคือ เน้นกระบวนการแสวงหาความรู้
 ประสบการณ์ การสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การทำงานและการใช้แรงงาน การ
 รู้จักพัฒนาสิ่งที่ตนเรียนรู้ให้ดีขึ้น ปลูกฝังค่านิยมที่ดีที่ควรปฏิบัติและรู้จักวางแผนชีวิต

สันต์ชัย เหล่าสันติสุข (2528) ได้ศึกษา ลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้น
 ประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดนครปฐม พบว่า ลักษณะความเป็นผู้นำที่นักเรียนเลือกอยู่ใน
 พฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้แก่ การมีความรับผิดชอบ การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีมนุษย
 สัมพันธ์ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการมีคุณธรรม ลักษณะความเป็นผู้นำที่
 นักเรียนเลือกอยู่ในระดับพฤติกรรมที่ต่ำกว่าระดับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ การมีความคิด
 สร้างสรรค์

วราพร จารัสประเสริฐ (2531) ได้ศึกษา ทักษะของเยาวชนไทยในทศวรรษหน้า
 ตามทรรศนะของนักสังคมศาสตร์ พบว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะหนึ่งที่เยาวชนไทยในทศวรรษ
 หน้าควรจะมี และทักษะทางสังคมที่มีความจำเป็นมากที่สุดคือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
 การเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง การใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม การปฏิบัติตน
 ตามบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ในสังคมอย่างถูกต้องทั้งทางโลกและทางธรรม

เสรี โอบาส (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถม
 ศึกษปีที่ 6 ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ใน
 จังหวัดสุโขทัย พบว่า ทักษะทางสังคมของโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และ
 โรงเรียนขนาดใหญ่ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งโรงเรียนขนาดกลางมีแนวโน้มว่าจะ
 มีทักษะทางสังคมสูงสุด รองลงมาคือโรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดเล็ก ทักษะทาง
 สังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ทักษะด้าน
 การมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม การเป็นผู้นำการอภิปราย
 การแสดงความรับผิดชอบ และการช่วยเหลือผู้อื่น ระดับสูง ได้แก่ ทักษะด้านการสนองตอบ

อย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น ระดับต่ำ ได้แก่ ทักษะด้านการวางแผนงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะทางสังคมของนักเรียนหญิงมีแนวโน้มสูงกว่านักเรียนชาย

งานวิจัยในต่างประเทศ

ประมุข (Pramuk, 1984) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับ "Teaching Classroom Discussion Skills to High School Students" พบว่า การเสริมพฤติกรรม การมีส่วนร่วมของนักเรียน การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสรุปความและการประเมิน เป็นความสำเร็จ และให้ลดพฤติกรรมต่อไปนี้คือ การควบคุมนักเรียน แต่ให้มีการแสดงออกทางความคิดมากขึ้น ตลอดจนมีความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จเท่าเทียมกัน

กอร์ดอน (Gorton, 1985) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับ "The Efficacy of Teaching Social Skills to Socially Isolated Preadolescents" พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในตนเองและสามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่ของตนเองได้ ทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการในแผนการสอนทั้ง 10 แผน และชี้ให้เห็นว่าการสอนทักษะทางสังคมในระยะเวลาสั้นๆ ด้วยการฝึกหัดตามลูปทำให้นักเรียนได้รับประโยชน์เมื่อเขาอยู่ในโรงเรียน และผลอันนี้ทำให้นักเรียนมีความแตกต่างทางด้านทักษะทางสังคมน้อยกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนด้วยวิธีนี้ ยิ่งไปกว่านั้นการที่จะ เปลี่ยนแนวการสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันในหมู่เพื่อนด้วยการแยกตัวออกไปจากหมู่เพื่อนไม่มีผลต่อการเพิ่มความนับถือตนเองหรือการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองของเด็กก่อนเข้าสู่วัยรุ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การละเล่นพื้นบ้านของไทย

3.1 ความหมายของการเล่นและการละเล่น

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน (2530) ได้ให้ความหมายของ "เล่น" และ "การละเล่น" ไว้ดังนี้

"เล่น" หมายถึง ทำเพื่อสนุกหรือผ่อนคลาย ทำหรือพูดอย่างไม่เอาจริงร่วมด้วย เอาด้วย

"การละเล่น" หมายถึง มหรสพ การแสดงต่างๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง

"การละเล่นของเด็ก" หมายถึง การกระทำของเด็กที่เข้าไปเพื่อความสนุกสนาน หรือผ่อนคลายอารมณ์ให้เพลิดเพลิน

ภาษาอังกฤษมีการใช้คำที่มีความหมายว่า "การเล่น" 2 คำ คือ Play และ Game ซึ่งมีความหมายต่างกัน

Play หมายถึง การเล่น เล่นสนุก (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1974: 649)

Game หมายถึง กิจกรรมที่เกิดจากการร่วมมือกันหรือการแข่งขันกันในการตัดสินใจที่ จะก้าวหน้า โดยมีวัตถุประสงค์และกฎเกณฑ์ที่แน่นอน (Dictionary of Gaming Modeling and Simulation, 1978: 60)

จาก Encyclopedia (The Encyclopedia Britannica Vol.4: 243) ได้ให้ความแตกต่างของคำว่า Game และ Play ไว้ดังนี้ คือ

Play หมายถึง การเล่นอย่างบริสุทธิ์ และมักเป็นการเล่นอย่างง่ายๆ เล่นเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ การเล่นจะเป็นไปด้วยความสมัครใจ โดยไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ ส่วน Game นั้นผู้เล่นจะต้องเล่นตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

โรเจอร์ เดลอส (Roger Deyloze) ได้ให้ความหมายของการละเล่นเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. เกม (Game) เป็นพฤติกรรมการเล่นที่เป็นอิสระ ผู้เล่นเล่นด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ มีกฎเกณฑ์กติกากำหนดเวลาและสถานที่ ผู้เล่นไม่ทราบล่วงหน้าว่าจะเป็นฝ่ายแพ้หรือฝ่ายชนะ บางที่มีการสวมบทบาทสมมติ เช่น เป็นตำรวจ เป็นผู้ร้าย เป็นต้น
2. เพล (Play) เป็นพฤติกรรมการเล่นเช่นเดียวกับ Game แต่ไม่มีการแข่งขัน ไม่มีกฎกติกาตายตัว ไม่มีการแพ้การชนะ เช่น การเล่นขายของ การเชิดหุ่นต่างๆ เป็นต้น
3. สपोर्ट (Sport) เป็นพฤติกรรมการเล่นที่ไม่เป็นอิสระ เมื่อถึงเวลาแข่งขันกันแล้ว ผู้เล่นจะต้องลงแข่งขัน โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ เช่น ฟุตบอล เป็นต้น (อ้างถึงงาน วิจารณ์ บนาทกุล, 2531)

ผะอบ โปะษะกฤษณะ และคณะ (2522) ให้ความหมายของการละเล่นว่าหมายถึง การเล่นของเด็กทั้งกลางแจ้งและในร่ม ทั้งที่มีบทร้องประกอบและไม่มีบทร้องประกอบ ที่มีส่วนเล่นกันในอดีตและปัจจุบัน

เมื่อนำความหมายทั้งหมดมาพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า การละเล่นของเด็กไทยนั้น จะมีลักษณะเป็นทั้งเพล (play) และเกม (game) กล่าวคือ การละเล่นของเด็กไทยบางชนิด จะมีลักษณะที่เล่นเพื่อความสนุกสนาน ไม่เน้นการแข่งขันนัก เช่น การเล่นขายของ จำจี้ งูกินหาง ตบแผละ เป็นต้น ซึ่งการละเล่นดังกล่าวนี้เข้าลักษณะของเพล (play) และมีการละเล่นของเด็กไทยอีกบางชนิดที่มีลักษณะเกม (game) เพราะเป็นการแข่งขันกัน มีการตัดสินมีกฎกติกา เช่น ยีตัก เตย และรวมทั้งการละเล่นของเด็กไทยอื่นๆ ที่มีลักษณะผสมผสานกัน ระหว่างการเล่นเพื่อความสนุกสนาน และการเล่นที่มีกฎกติกายืดหยุ่นได้ด้วย และเมื่อเติมคำว่า "พื้นบ้าน" ย่อมหมายถึง การละเล่นต่างๆ ของเด็กที่นิยมเล่นกันในชีวิตประจำวัน โดยสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน ซึ่งบางประเภทมีบทร้องและบทระบำประกอบ ส่วนกฎเกณฑ์ต่างๆ มักมีการกำหนดขึ้นเองตามข้อตกลงของกลุ่มผู้เล่นในแต่ละท้องถิ่น บางครั้งก็เล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง แต่บางครั้งก็เล่นเพื่อการแข่งขัน (ผะอบ โปะษะกฤษณะ, 2522)

3.2 ประวัติความเป็นมาของการละเล่นพื้นบ้านของไทย

การละเล่นของไทยนั้นมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์เพิ่งรู้จักเอาดินมาปั้นเป็นภาชนะในครั้งแรกแล้วจึงเจริญคลี่คลายมาเป็นลำดับ เด็กที่เห็นผู้ใหญ่ทำก็เลียนแบบมาปั้นเล่นบ้าง เช่น การเล่นแตกโพละ คือเอาดินมาปั้นเป็นรูปกระต่ายเล็ก ๆ แต่ให้ส่วนที่เป็นก้นมีลักษณะบางที่สุดเท่าที่จะบางได้ แล้วขว้างลงไปในพื้น ให้แรงก็จะมีเสียงแตกดังโพละ และเป็นช่องโหว่ที่ก้นแล้วเอาดินมาแผ่บาง ๆ ให้เท่ารูโหว่ (พระยาอนุมานราชธน, 2520)

ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีกล่าวถึงคนในสมัยนั้นว่าอยู่เย็นเป็นสุข อยากรู้เล่นก็เล่น ดังที่กล่าวไว้ว่า "ใครจักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื่อน เลื่อน . . ." แต่ไม่มีกล่าวไว้ว่าคนสมัยนั้นมีการเล่นอะไรบ้าง ในตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเป็นหนังสือสมัยเดียวกัน ได้กล่าวถึงการละเล่นของคนสมัยนี้ว่า

". . . เดือนยี่ถึงการพระราชพิธีบูชาภิเชก เถลิงพระโคกินเลี้ยงเป็นนักชดถกข์ หมูนาง ไม้ก็ได้ดูชดชักว่าหว่าง พังเสาเนียงว่าร้องเสนาะสิ้นฟ้าไปทั้งทิวาราตรี . . ."

ในสมัยอยุธยาได้กล่าวถึงการละเล่นบางอย่างไว้ในบทละครครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมรินทร์รา มีการเล่นลิงชิงเสาและการเล่นปลาลงอวน ดังบทที่ว่า

"เมื่อนั้น โฉมฉาวพระพี่ศรีจุลาว่าเจ้าโฉมตรูมรินทร์รา มาเรามาเล่นกันให้สนุกจริงจริง มาเราจะวิ่งลิงชิงเสา ช้างโน้นนะเจ้าเป็นแดนที่ ช้างนี้เป็นแดนเจ้านี้ เล่นลิงชิงเสาเหมือนกันเหมือนกัน ถ้าใครวิ่งเร็วไปข้างหน้า ถ้าใครวิ่งช้าไปข้างหลังนั้น เอาบัวเป็นเสาเข้าชิงกัน ขยิกไล่ผายผันกันไปมา . . ."

เมื่อนั้น โฉมฉาวพระพี่ศรีจุลา บอกเจ้าโฉมตรูมรินทร์รา มาเราจะเล่นปลาลงอวน บัวผุดสุดท้องนี้เองเป็นปลา ลอยล่องท่องมาเจ้าหน้าฉาว จะชิงมือกันไว้เป็นสายอวน ดักทำหน้าฉาวเจ้าล่องมา ออกหน้าทีใครจับตัวได้ คุณตัวเอาไว้ว่าได้ปลา"

"เมื่อนั้น เอวรรรณขวัญข้ามรินทร์รา เป็นปลาตะเพียบทองล่องนี้มา คือตั้งพระยาราชนงส์ทอง ล่องเข้าในอวนชวนให้ร้อง มีก้องในสระพระคงคา"

ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏชื่อการเล่นหลายอย่าง เช่น ตะกร้อ จ้องเต
ซี่ม้าส่งเมือง เป็นต้น ดังที่กล่าวไว้ในอิเหนา

" . . . บ้างตั้งวางตะตะกร้อเล่น เพลาเย็นแดดร่มลมสงบ
ปะตะได้คู่กันสันทัด บ้างถนัดเข้าตะเป็นนาคู
ที่หนุ่มหนุ่มคะนองเล่นตองเต สรวลเสเฮฮาขึ้นซี่คู่
บ้างราวอย่างชวามลาญ เป็นเหล่าเหล่าเล่นอยู่บนคิริ . . . "

ในเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ได้กล่าวถึงการเล่นไม้หึ่ง การเล่นเกมบทบาทสมมุติ นอก
จากนี้มีความเห็นที่เยาวยุทธ์ของนายเปรมรา กวีให้สมัยรัชกาลที่ 5 ได้แต่งคำฉันท์เกี่ยวกับการเล่น
ของเด็กตลอดจนบทร้องเล่น โดยแสดงความเชื่อว่าการเล่นของเด็กนั้นเป็นการเล่นตามวิธีที่
เทวดาสอนให้ (สุรสิงห์ สาราม ฉิมพะเนาว์, 2520)

เรื่องพื้นความหลัง ของพระยาอนุমানราชธน (2510) ได้กล่าวถึงการเล่นของ
เด็กไทยสมัยท่านไว้ว่า

"การเล่นของเด็กบุนนี้ ไม่ช่มีปืน มีรถยนต์เล็กๆ อย่างที่เด็กเล่นกันเกร่ออยู่ใน
เวลานี้ ลูกหนึ่งสำหรับเล่น แม้ว่ามีแล้วก็ราคาแพงและยังไม่แพร่หลาย ตุ๊กตาที่มีดี
คือ ตุ๊กตาล้มลุกและตุ๊กตาพราหมณ์นั่งเก้าอี้ สำหรับเด็กผู้หญิงเล่นตุ๊กตาเหล่านี้เด็กๆ
ชาวบ้านไม่มีเล่น เพราะต้องซื้อ จะมีแต่ผู้ใหญ่ทำให้หรือไม่เด็กก็ทำกันเองตามแบบอย่าง
ที่สืบทอดจากรุ่นมาตั้งแต่ไหนก็ไม่ทราบ เช่น ม้าก้านกล้วย ตะกร้อสานด้วยทางมะพร้าว
สำหรับโยนตะเล่น หรือตุ๊กตาวัวควายปั้นด้วยดินเหนียว"

"ของเล่นที่เด็กสมัยนั้นนิยมเล่นกันคือ กลองหม้อตาล เด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ในสมัยนั้นชอบ
เล่นหม้อข้าวหม้อแกง หรือเล่นชายชอง หุงข้าวต้มแกงไปตามเรื่อง เอาเปลือกส้มโอ
เปลือกมังคุด หรือใบกันบิต ผสมปูนแดง เล็กน้อยคั้นเอาน้ำขึ้นๆ ร่องภาชนะทิ้งไว้จนแข็งตัว
ก็เอามาทำเป็นหุ่นชาย"

จากประวัติความเป็นมาดังกล่าวพอจะพิจารณาได้ว่า ในสมัยก่อนเด็กๆ มีอิสระในการเล่น
เล่น สามารถคิดการเล่นต่างๆ ด้วยตนเอง และตัดแปลงการเล่นได้ตามใจชอบโดยหาวัสดุการ
เล่นจากพืช สัตว์หรืออุปกรณ์ในท้องถิ่น ซึ่งไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากนัก แต่ในปัจจุบันการเล่น

ของเด็กมักเป็นไปตามพ่อแม่หรือครูกำหนดไว้ โดยหาซื้อของเล่นที่มีขายตามท้องตลาด เช่น ตุ๊กตา รถ บิน จรวด รูปโลก เครื่องเล่นประเภทใช้แบตเตอรี่ ไฟฟ้า หรือคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และเมื่อเด็กเข้าไปอยู่ในโรงเรียนก็มีของเล่นที่โรงเรียนเตรียมไว้ให้ทั้งการเล่นกลางแจ้งและในร่ม เช่น ชิงช้า ม้าหมุน ไม้ล้อ หมากฮอส โดมิโน ตัวต่อพลาสติก เป็นต้น ส่วนในช่วงเวลาพัก เด็กก็จะได้รับการฝึกกรีฑาและกีฬาสากลเบื้องต้นเป็นส่วนใหญ่ จนทำให้การเล่นที่มีมาแต่เดิมไม่ได้รับการถ่ายทอดเท่าที่ควร ดังนั้นจึงค่อยๆ เลือนหายไปทีละน้อย เช่น การเล่นกาพย์ไก่ ชี้อ่าสังเมือง ชี้อ่าก้านกล้วย ขีดเขียน โคะเกวียน งูกินไข่ เติงกะลา ตีจับ เตย บ่าชี้เข้าทราย ปลาหมอตักกัก เล่นไม้จั่ว เลื้อยข้ามห้วย หมากขุม เป็นต้น

3.3 ความสำคัญของการเล่น

นิรมล ชยุตสาหกิจ (2524) กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นว่า

. . . การเล่นเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากสำหรับเด็ก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็กสามารถสร้างจินตนาการต่างๆ ในขณะที่เล่น นอกจากนั้นยังสามารถแสดงอารมณ์ หรือระบายความเครียดต่างๆ ออกมากับการเล่นไปด้วย การเล่นทำให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาที่เด็กพบในขณะที่เล่น รู้จักรับผิดชอบและรู้จักปรับตัวในการเล่นกับผู้อื่น

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2524) กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นว่า การเล่นจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสตอบสนองความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ของตนเอง โดยไม่ต้องมีใครสอน การเล่นทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นอิสระ สนุกสนานเพลิดเพลินและพร้อมที่จะทำกิจกรรมซ้ำ เมื่อเกิดความพึงพอใจและสนใจ โดยไม่ต้องมีสิ่งอื่นมากระตุ้นไม่ว่าจะเป็นการให้รางวัลหรือการทำโทษ ทั้งนี้อาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดความมั่นใจอยู่เสมอได้ การเล่นมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเจริญเติบโตทางร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคมของเด็ก ทั้งนี้เพราะ

1. การเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง เพื่อเรียนรู้และรับรู้สิ่งแวดล้อมและสิ่งซึ่งไม่มีใครสอนเขาได้
2. การเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะช่วยให้ตนเองสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลง

แปลงความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงรอบๆ ตัว

สมประสงค์ ปิ่นจินดา และคณะ (2526) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นว่า การเล่นช่วยตอบสนองความต้องการทางสังคมของเด็ก เด็กเรียนรู้การให้และการรับในขณะที่ ร่วมเล่นหรือร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ เด็กจะเรียนรู้ที่จะซาบซึ้งในคุณค่าของตัวเอง ในการให้ ความร่วมมือกับเพื่อนๆ ความซื่อสัตย์ และความเป็นนักกีฬาที่ดี

พูนสุข บุญสวัสดิ์ (2527) ได้กล่าวว่า การเล่นเกมเป็นทั้งกิจกรรมและวิธีการที่จะ สร้างประสบการณ์ให้ผู้เล่นได้เรียนรู้ รับรู้ เกิดความคิดความเข้าใจและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ขณะที่เด็กเล่นเกมนั้น เด็กมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้ปรับตัวเข้ากับเพื่อน ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เล่นมีความเจริญทางจิตใจ โดยมีมุ่งปลูกฝังให้มีจริยธรรมอันจำเป็นแก่การ เป็นพลเมืองดีอีกด้วย

สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงมนุษยวิทยา เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย พบว่า เด็กไทยในชนบทนั้นมีวิธีการเล่นที่เปิด โอกาสให้เด็กสัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ เช่น เล่นก่อทราย หนีดินเหนียวมาปั้นเล่น โยนก้อนหิน หนีไม้มาเคาะกับภาชนะอื่นๆ ให้เกิดเสียง เป็นต้น เมื่อ เด็กเล่นเป็นกลุ่มจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การเคารพกฎ กติกา การปรับตัว รู้จักควบคุมอารมณ์ ถึงแม้บางครั้งมีการแย่งชิงของเล่น ทะเลาะ ชกต่อย เมื่อยุติลงเด็กจะกลับมาเล่นกันใหม่ ช่วยฝึกให้เด็กรู้จักการให้อภัย ขณะที่เด็กได้เล่นกับกลุ่มเพื่อนยังช่วยส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความคิด พลิกแพลงวิธีเล่นทั้งตามความสนใจของตนเองและของกลุ่ม ช่วยให้เด็กได้ฝึกการรู้จักจังหวะ รอ โอกาส ฝึกความอดทน รู้จักช่วยเหลือในระหว่างที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ได้เรียนรู้ชีวิต จริง และมีระเบียบวินัย เป็นต้น

สมเกียรติ จิตนาวาร (2533) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นว่า เกมชนิด ต่างๆ ที่เด็กเล่นนี้มีลักษณะและคุณค่าในตัวของมันเอง ไม่ว่าจะเป็นเกมที่ต้องอาศัยทักษะ โอกาส

หรือการวางแผน ในการที่จะลดความเครียดอันเกิดจากความขัดแย้งในการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขัน จะพบว่า เด็กในช่วงอายุ 7-12 ขวบ จะรู้จักการเล่นเกมนานๆ ทั้ง 3 ลักษณะนี้ และพบว่าเมื่อเด็กเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เกมที่เด็กเล่นก็จะซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อเด็กประสบความสำเร็จในการเล่นเกมนานๆ จะส่งผลให้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเล่นเกมนานๆ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้เด็กรู้จักที่จะรวบรวมความรู้เหล่านี้ไปแก้ปัญหาได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้การเล่นของเด็กเป็นการแสดงออกทางปัญญาของเด็กเช่นกัน

จากความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการเล่นของเด็ก พอจะสรุปได้ว่า การเล่นมีบทบาทสำคัญสำหรับเด็กเป็นอย่างมาก การเล่นและการเรียนของเด็กในวัยนี้เป็นของคู่กัน จนไม่สามารถที่จะแยกแยะได้ว่าสิ่งไหนคือการเล่นและสิ่งไหนคือการเรียน ฉะนั้นจึงถือได้ว่าการเล่นคือ การเรียนรู้ของเด็ก และการเล่นก็สามารถจะพัฒนาเด็กไปทุกๆ ด้านได้พร้อมๆ กัน ทั้งยังช่วยให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.4 ประเภทของการละเล่นพื้นบ้านของไทย

การละเล่นของไทยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ การละเล่นกลางแจ้ง และการละเล่นในร่ม

พระอภิปรัชญา และคณะ (2522) ได้แบ่งการละเล่นของไทยออกเป็น 7 ประเภท คือ

1. การละเล่นกลางแจ้ง ซึ่งประกอบด้วยการเล่นกลางแจ้งที่มีบทร้องประกอบ และไม่มีบทร้องประกอบ
2. การละเล่นกลางแจ้ง ซึ่งประกอบด้วยการเล่นในร่มที่มีบทร้องประกอบ และไม่มีบทร้องประกอบ
3. การละเล่นกลางแจ้ง หรือในร่มก็ได้ ซึ่งประกอบด้วยการเล่นที่มีบทร้อง และไม่มีบทร้อง

4. การเล่นเกมเลียนแบบผู้ใหญ่
5. การเล่นเกมบล็อกเลียน
6. การเล่นเกมประเภทเบ็ดเตล็ด
7. การเล่นเกมปริศนาคำทาย

พ่วง พันธุ์ มณีรัตน์ (2525) ได้แบ่งการละเล่นของไทยออกตามกติกากการเล่นได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเล่นเกมที่เน้นการแพ้ชนะ ได้แก่ การเล่นเกมที่มีผู้แพ้ชนะที่แน่นอน ซึ่งผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับ การเอาชนะกันในการเล่นที่ผู้เล่นเกิดความรู้สึกว่า มีความสำคัญนั้น ต้องเป็นการแพ้ชนะที่เกิดจากความชำนาญ และความสามารถที่เหนือกว่าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่การแพ้ชนะที่เกิดจากการหมุนเวียนสลับเปลี่ยนตัวผู้เล่น
2. การเล่นเกมที่ไม่เน้นการแพ้ชนะ เป็นการเล่นเพื่อฆ่าเวลา เพื่อความสนุกสนาน เพื่อออกกำลังกาย และเพื่อการฝึกฝนตนเองในบางด้าน ผู้เล่นจะแพ้ชนะก็ไม่รู้สึกว่ามีผลสำคัญ อาจเป็นการเล่นที่ผู้เล่นทุกคนมีโอกาสได้สลับเปลี่ยนหน้าที่กัน จึงทำให้ความรู้สึกแพ้ชนะลดลง

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2526) ได้แบ่งเกมที่เด็กเล่นออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เกมที่ใช้ทักษะทางร่างกาย เกมชนิดนี้พิจารณาจากลักษณะของกิจกรรมการเคลื่อนไหวของผู้เล่น
2. เกมที่ต้องใช้การวางแผน เกมชนิดนี้พิจารณาจากเหตุผลในการเลือกที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. เกมที่อาศัยโอกาส เกมชนิดนี้พิจารณาจากกิจกรรมที่จะต้องมีการเดา หรือการสมมติในสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การเล่นเกมที่ต้องใช้ลูกเต๋า หรือวงล้อ เป็นต้น

วราณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเตอร์สกิน (2526) ได้แบ่งการละเล่นออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. การเล่นเกมโดยใช้ทักษะทางร่างกายและความรู้สึกสัมผัส

2. การเล่นโดยใช้อุปกรณ์
3. การเล่นเสียงโชค
4. การเล่นแบบสวมบทบาท
5. การเล่นแบบเขย่าขวัญ

วีราภรณ์ บนาทกุล (2531) ได้แบ่งการละเล่นของเด็กไทยโดยอาศัยข้อมูลจากการเล่น กฎกติกา และทักษะที่ได้เด่นชัดจากการละเล่นในแต่ละการละเล่นมาเป็นแนวทางในการจัดแบ่งกลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. การละเล่นที่เน้นทักษะด้านการพูด และการฟัง
2. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการนับ การคาดคะเน การกระชาระ การจำแนกประเภท จำแนกพวก จำแนกเสียง
3. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการคิด การใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ ความคล่องแคล่วว่องไว การเลือกตัดสินใจ
4. การละเล่นที่เน้นทักษะการใช้กล้ามเนื้อ การขีดการเขียน การลากเส้น การวาดรูป เขียนรูปทรง การสาน การวิ่ง การกระโดด การทรงตัว
5. การละเล่นที่เน้นการปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติในด้านต่างๆ

3.5 ประโยชน์ของการละเล่นพื้นบ้านของไทย

การเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้าน และยังมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย การเล่นเป็นการเสริมสร้างร่างกายและพัฒนากล้ามเนื้อ จะเห็นได้ว่าขณะเล่นเด็กมีการเคลื่อนไหวทุกส่วนของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการก้มตัว บิดตัวไปมา วิ่ง กระโดด หยิบ ไขว่คว้า ดึง ลาก หรือผลักก็ตาม พฤติกรรมดังกล่าวจะทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง มีการทำงานประสานกันได้ดี ช่วยให้เกิดการพัฒนากล้ามเนื้อ การเล่นที่ต้องใช้กำลังคล่องแคล่วว่องไวจะช่วยเสริมสร้างสุขภาพของร่างกายโดยทั่วไปให้ดีขึ้น

2. ด้านจิตใจ อารมณ์ การเล่นจะช่วยเสริมสร้างจิตใจและปรับอารมณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดี เด็กได้ตื่นตัว รู้จักค้นคว้า แก้ปัญหาต่างๆ ทำให้คลายความรู้สึก เจ็บใจ เศร้า โศก และขจัดความเครียดให้หายไปโดยการแสดงออก ช่วยเหลือสภาพจิตใจของเด็กดีขึ้น

3. ด้านสังคม การเล่นสอนให้เด็กรู้จักเหตุผล สามารถจัดตัวเอง เข้ากับสังคม ทำให้เกิดความเข้าใจ ความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยให้เกิดประสบการณ์ด้านสังคม

4. ด้านสติปัญญาการเรียนรู้ การเล่นทำให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดออกมาตามสภาพแวดล้อมที่เด็กอยู่ ได้เรียนรู้บทเรียนมีค่าหลายอย่าง รู้จักควบคุมตนเอง มีความคิดริเริ่ม ส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ ทักษะ การใช้และความเข้าใจภาษา การรับรู้ต่างๆ และความคิด

5. ด้านศีลธรรม การเล่นทำให้เกิดค่านิยมทางด้านศีลธรรม การที่เด็กมีความสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่นในการเล่นนั้น จะช่วยให้เด็กรู้ว่าควรจะทำกับผู้อื่นอย่างไร เช่น เด็กรู้ว่าการทำดีจะช่วยทำให้เพื่อนหรือผู้อื่นได้รับความสนุกสนานพอใจ การทำไม่ดีจะทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ ในครั้งแรกเด็กจะมีความรู้สึกในเรื่องของการผิดถูกในเหตุการณ์ง่ายๆ เมื่อโตขึ้นเด็กจะทราบว่าการผิดจริงผิดเท็จเป็นอย่างไร ขึ้นต่อไปทราบว่าการเล่นจะช่วยให้เพื่อนไม่สบายใจ เป็นการทำความรู้สึกของเพื่อน เป็นต้น

นอกจากนี้การเล่นของเด็กยังเป็นการฝึกฝนมารยาทที่ดีให้แก่เด็กอีกด้วย คือ ทำให้เด็กรู้จักผิดถูก รู้จักการแพ้ชนะ เข้าใจความหมายของความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ การเล่นบางประเภทฝึกให้เด็กเป็นคนอดทน เสียสละ และสร้างความเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น

3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่น

ผะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522) ได้ทำวิจัยเรื่อง การละเล่นของเด็กภาคกลาง พบว่า การละเล่นของไทยมีคุณค่าด้านวัฒนธรรมและด้านสังคม กล่าวคือ ช่วยปลูกฝังให้มีคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพของเด็กทั้งทางกายและจิตใจ ฝึกให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความสามัคคีในหมู่คณะ

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2523) ได้ศึกษาผลของประสบการณ์การเล่นที่มีต่อการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย พบว่า ประสบการณ์การเล่นที่ให้กับเด็กไม่มีผลทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กแตกต่างกัน แบบและลักษณะของพฤติกรรมการเล่นแก้ปัญหาของเด็ก คือ การเล่นโดยใช้เวลาน้อยและมีพฤติกรรมการเล่นแก้ปัญหายู่ในลำดับขั้นที่สูง และการเล่นโดยใช้เวลามากขึ้นและมีพฤติกรรมการเล่นแก้ปัญหายู่ในลำดับขั้นปานกลางหรือเบื้องต้น ลำดับขั้นพฤติกรรมการเล่นและ เวลาที่เด็กใช้ในการแก้ปัญหามีส่วนเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของเด็ก เด็กใช้เวลาในการแก้ปัญหาแต่ละปัญหาอย่างเป็นอิสระต่อกัน และเด็กส่วนใหญ่ได้เชื่อมโยงความสามารถและทักษะที่ใช้ในการแก้ปัญหานี้ ไปสู่การแก้ปัญหานี้

สมจิตร กัลยาศิริ (2524) ได้ศึกษาและวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์มีคุณค่าในด้านอารมณ์ ด้านดนตรี ด้านภาษา และสังคม วัฒนธรรมมาก

อรชร อัจฉินทร (2526) ได้ศึกษาลักษณะของเกมการเล่นพื้นเมืองไทย พบว่า เกมพื้นเมืองไทยส่วนใหญ่มักมีลักษณะดังนี้ คือ ทักษะที่ใช้ในการเล่นเป็นทักษะในการเคลื่อนไหวเบื้องต้น รูปแบบการเล่นเป็นการเล่นเป็นกลุ่ม ลักษณะของการแข่งขันเป็นการเล่นประเภทหมู่ที่มีกติกาข้อบังคับในการเล่น สถานที่ที่ใช้ในการเล่นเป็นสถานที่กลางแจ้ง และอุปกรณ์การเล่นไม่มีหรือประกอบ และสามารถเล่นได้ทุกโอกาส

พรณี สุวดี (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือกับกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือมีทัศนคติทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ

สมจิตร เอื้ออรุณ (2528) ได้ศึกษาการทดลองสอนนิสสัยทางสังคม โดยใช้เวลาที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่เด็กก่อนวัยเรียน พบว่า นักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้เวลาที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนิสสัยทางสังคมสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้เวลาที่ไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย

อมรา เย็นเปี่ยม (2529) ได้ศึกษาการทดลองสอนหน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทย แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยสื่อที่ไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย

โสมสิทธิ์ บุญยิ่ง (2532) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเต็มแสงไขปากช่องวิทยา จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การสอนแบบการเล่นของไทยและการสอนแบบปกติ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้การสอนแบบการเล่นของไทย มีมนุษยสัมพันธ์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

สุนม อมรวิวัฒน์ และคณะ (2532) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยตามวิถีชีวิตไทย พบว่า การเล่นของเด็กไทยในชนบทเปิดโอกาสให้เด็กสัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ และช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การเคารพกฎ กติกา การปรับตัว รู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักรอจังหวะ รอโอกาส และฝึกคุณธรรมต่างๆ เช่น ความอดทน เป็นต้น

พิมพ์ แซาริงค์จันทร์ (2533) ได้ทำวิจัย การศึกษาการสร้างเสริมลักษณะนิสัยในการเล่นที่พึงประสงค์ให้แก่เด็กของครูในโรงเรียนอนุบาล กรุงเทพมหานคร พบว่า ค่าเฉลี่ยของครูอนุบาลในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยในการเล่นที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีวาจาไพเราะอ่อนหวาน และด้านการรักษาความปลอดภัยในการเล่น และอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีระเบียบวินัย เคารพกฎกติกาที่กำหนดไว้ ความรับผิดชอบ การตัดสินใจและการแก้ปัญหา โดยกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงจะเป็นการใช้ภาษาท่าทาง ส่วนกิจกรรมที่ต้องเตรียมสื่อและอุปกรณ์จะมีค่าเฉลี่ยรองลงมา

ระพีพัฒน์ ยินดีสุข (2534) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการฝึกทักษะทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นเด็กเล็กโดยการประยุกต์ใช้การละเล่นพื้นบ้านของไทย พบว่า ทักษะทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนหลังได้รับการฝึกโดยใช้การละเล่นพื้นบ้านของไทย สูงกว่าก่อนได้รับการฝึก

สุภาวดี ศรีวรรณ (2534) ได้ทำวิจัยเรื่อง การฝึกทักษะการฟังของนักเรียนอนุบาลโดยใช้การละเล่นพื้นบ้านของไทย ที่มีบทร้องและบทเจรจาโต้ตอบแบบประยุกต์ พบว่า การนำ

เอาการละเล่นของเด็กไทยที่มีบทร้องและบทเจรจาโต้ตอบแบบประยุกต์มาใช้ฝึกกับนักเรียนอนุบาล 2 ทำให้เด็กนักเรียนมีทักษะทางการฟังเพิ่มมากขึ้น

งานวิจัยในต่างประเทศ

รูพนาโรน (Roopnarine) และจอห์นสัน (Johnson, 1984) ได้ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของลักษณะนิสัยในการเล่นของเด็กวัยก่อนอนุบาล วัยอนุบาล และระดับประถมศึกษา อายุระหว่าง 3-6 ปี จำนวน 22 คน ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันในห้องเรียนมาก่อน มาอยู่ร่วมกันเป็นเวลา 8 สัปดาห์ พบว่าเด็กเหล่านี้สามารถเล่นและดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้ และลักษณะการเล่นทางสังคมของเด็กยังแสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

กูเมเออร์ (Gumaer, 1984) ได้ทดลองใช้การเล่นแบบพัฒนาการในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ศึกษาเด็กที่เก็บตัว เด็กที่มีความตึงเครียดและมีความกดดันทางด้านจิตใจทั้งทางด้านสังคมและส่วนตัว ที่มีอายุ 8-9 ปี จำนวน 8 คน โดยจัดโปรแกรมการเล่นให้มีการสัมผัสร่างกายซึ่งกันและกัน พบว่า เด็กจะมีการพัฒนาทางด้านสังคมและอารมณ์โดยเรียนรู้ถึงประสบการณ์ทางความรู้สึกทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีการติดต่อสื่อสารกันทั้งแบบใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กสามารถใช้การเล่นในการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในกลุ่มได้

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้ว่าการละเล่นและเทคนิคการสอนแบบต่างๆ เช่น นิทาน เพลง หุ่น สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม ฯลฯ เป็นทั้งเทคนิคและสื่อที่สำคัญต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก ช่วยในการปูพื้นฐานทักษะด้านต่างๆ ให้แก่เด็ก พร้อมทั้งช่วยแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของเด็กได้ โดยเฉพาะเด็กประถมศึกษา เพราะเด็กในวัยนี้ถ้าได้รับการปลูกฝังทักษะทางสังคมแล้ว จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในวัยต่อไป เพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สามารถดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ในสังคม แต่การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมในระดับประถมศึกษายังมีน้อยมาก ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาผลของการใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนในระดับประถมศึกษา